

IZJAVA ILIJE ZAGORCA,
učesnika u protoku
logora Crveni Krst,
12. II 1942. god.

Obredio Božica Branko,
spoljni saradnik Narod-
nog muzeja, Miš i
Kretić Vlastimir, steno-
daktilograf

IZJAVA ILL I J E Z A G O R C A

Na proglaš KPJ u julu 1941. godine, da se digno
oružana borba protiv okupatora i domaćih izdajnika, doneto je
i rešenje o formiranju Narodnog ustanka i na teritoriji Srbije.
Narodi Jugoslavije sa oduševljenjem su prihvatili poziv KPJ na
ustanak i pristupile se formiranju odreda sa borbu protiv fa-
šizma i njegovih slugu.

Jedan od mnogobrojnih odreda bio je i Kopaonički
odred, koji je imao za sadatak da širi Narodni ustanak, prvu
Narodnooslobodilačku borbu na teritoriji Srbije.

U vreme proglašenja naše slavne Partije, nalazio sam
se u rudničkom bazenu Ibar - Banjevac, kod Raške, gde sam radio
kao rudar. Ovaj poziv Partije delovao je na mene kao i na sve
ostale drugove rudare kao zapovest na koju smo tako brzo deta-
li, da pokazuju našu spremnost i odanost Partiji i narodu u
borbi protiv klasnog neprijatelja.

Prednja je neprijatelj ludno pasio na svaki naš
korak i mig, ipak mu nije pošlo za rukom da nasne c našim na-
merama i uzvišenim ciljevima koji su stajali pred nama, a koje
je od nas zhtevala Partija i narod.

Oprostili smo se tiho i nečujno od svojih poro-
dice, spremni da svoje živote žrtvuemo svakog momenta za Par-
tiju i narod, ostavljajući smenat najkama ako padnemo u veli-
koj borbi za istinu i radnička prava, da vaspitavaju našu decu
na našim primerima u borbi protiv klasnog neprijatelja i da ž
oni ostanu dosledni i verni Partiji i Narodu.

Na rudari, u dogovoru sa štabom Kopaoničkog odreda,

doneli smo odluku da zajedničkim snagama zauzmemo rudnik i istrgnemo ga iz ruku kapitalista. Po završenom dogovoru svaki od nas rudara dobio je svoj određeni zadatak i u najvećoj tajnosti, svaki se pripremao za izvršenje postavljenog zadatka. Sve pripreme izvršene su u najvećoj tajnosti i kada smo proverili o svim mogućim nepredviđenim eventualnostima, obavešten je Kopaonički odred o datumu za zauzimanje rudnika. Po dobijanju saglasnosti i utvrđivanju dana oslobodjenja pristupilo se zadnjim pripremama. U septembru 1941. godine, (sam početak) bio je određen dan za oslobodjenje rudnika.

Do oružja smo došli od rasula bivše jugoslovenske vojske, koje smo bili sakrili i u rano zoru izvršili smo prepad na osiguranje rudnika. Direktiva je bila, da ovo treba biti samo prepad i ne sme biti ubijanja, već da dokažemo da mi ne stojimo u borbi protiv naroda, već protiv fašista i njegovih slugu.

Oslobodjenje rudnika i njegovo preuzimanje u naše ruke izvršeno je munjevitom brzinom, tako da njegova straža ni je ni trepnula, a neki od njih su i sami bacili oružje i prišli nama. U to vreme stigao je i Kopaonički odred i sazvan je veliki narodni zbor. Na tom zboru govorili su drugovi iz Odreda i rudari objašnjavajući narodu o borbi koju vodi naša Partija za ostvarenje narodnih prava. Oduševljenje je bilo veliko, u mnogim očima se zablistale suze slobode i u grudima i u srcima naroda prostrujala je krv heroja i branilaca svoje otadžbine, svoje dece i svog naroda, klicale se Partiji, drugu Titu i narodu. Tom prilikom se mnogo rudara prijavilo za borbu da aktivno sa puškom u ruci učestvuje u borbi, a bilo je i golorukih. Prijavljeni drugovi rudari - pripojeni su Kopaoničkom odredu i odmah počeli aktivno da dejstvuju u reonu Ibarskih rudnika, Gutovačke banje (U blizini Kraljeva). Rudari su u prvim orkešajima pokazali da su oni onaj stub na koji može naša Partija da se osloni i da oni predstavljaju onaj armirani beton od kojeg će se odbiti svaki fašistički napad.

Uskoro je usledila naredba da se od rudara formira jedna prateća četa u sastavu Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske, koja će biti dislocirana u Titovom Užicu.

Nije se nogla četa je formirana i njen formacijski sastav iznosio je 120 ljudi, a ja sam bio u četi rasporedjen kao komandir voda. To je bio ujedno i najlepší momenat u mom životu. Bio sam ponosan, jer sam bio svestan zadatka koji mi je bio poveren.

Po formiranju prateće čete krenuli smo preko Gutovačke banje - Čačka - Užičke Požege ka Titovom Užicu. Po dolasku u njega primili smo novo oružje i još iste večeri upućeni u Užičku Požegu, gde smo presreli četnike Draže Mihajlovića, koji su bili upućeni da napadnu Vrhovni štab. Stupili smo u borbu i premda je neprijatelj bio brojnije jači od nas, mi smo ih tako strašno potukli da su na mestu borbe ostavili svoje mrtve i ranjene, veliki broj je bio zarobljen, dok se samo mali broj paničnim bekstvom uspeo da spasek.

Potom su se redjale borbe sa istima u okolini Titovog Užica i mi smo naš zadatak izvršavali onako kako to dolikuje proleterima. U tome smo uspevali kroz teške i krvave borbe. U Čačku je posle dužeg pregovaranja došlo do sporazuma izmedju Vrhovnog štaba i štaba Draže Mihajlovića, da se zajedničkim snagama udari na fašiste.

Izdajice su i ovom prilikom dokazali da su oni samo izdajice svog vlastitog naroda. U toku I-ve ofanzive udarili su nam nož u ledja, onda kada smo najviše bili angažovani protiv fašista i na prevaru su uspeli da pojedine naše snage zarobe i predadu na milost i nemilost svojoj braći fašistima.

U tom vremenu sa svojim vodom štitili smo prelaze na planini Goliji, koji su omogućavali povlačenje naših odreda u pravcu Sandžaka. Jedne večeri došao je kod nas jedan četnički oficir i zahtevao da se dogovorimo o zajedničkoj akciji protiv Nemaca.

Medjutim, oni su imali skrivene snage u jačini jednog bataljona u blizini za koje mi nismo znali i dok smo mi pregovarali, njihove do tada skrivene snage su izvršile prepad, došlo je do ljutog okršaja, ali tako velikoj snazi šaka ljudi

nije se mogla suprotstaviti i onako ranjene i iskrvavljene njima je pošlo za rukom da nas zarobe. Tada su nas vezali lancima i žicom, poterali za Rašku gde je počelo bezdušno mučenje i prebijanje od strane četnika. Nekoliko drugova je podleglo ovom mučenju, ali neprijatelj nije ništa saznao o našim snagama, niti su pak saznali kojoj formaciji pripadamo. Nemci su nas sve isterali na "apelplac", a onda su sa sprata odjeknula dva pucnja. To je bio Po. Posle neuspelog saslušanja nad nama, uputili su nas u Djunis a potom za Niš, gde su nas predali Nemcima u ruke.

Pretili su nam rečima: "Nama ništa niste rekli, a njima ćete sve priznati"! misleći verovatno na mučenja koja su nas očekivala od Nemaca.

U to vreme smo se brzo uverili dolaskom u logor na Crvenom Krstu, gde smo bili izloženo nadčovečanskim mukama i zlostavljanju koje nije bilo ravno po svojoj brutalnosti ni onom iz doba inkvizicije. Drugovi su umirali prebijenih kćmi, odvaljenih bubrega, ogrezli u krvi, ali neprijatelj ni ovom prilikom nije dobio nikakve podatke o borbi naših snaga i odreda.

Po samom mučenju, koje je izvršeno nad nama, Nemci su nas bacili onako krvave u ćelije. Nalazio sam se sa grupom drugova u ćeliji br. 14, do koje je bila ćelija broj 12, u kojoj su bili drugovi koji su ranije bili zarobljeni i ovdje dovedeni.

Veza je odmah bila uspostavljena - parola je glasila "Ništa ne verovati neprijatelju i njegovim obećanjima", Odmah dolazi do povezivanja i razrade plana k za bekstvo. Stalo se na gledište da samo bekstvo znači život i dalju borbu protiv mrskog neprijatelja i njegovih saradnika.

Mučenja su nastavljena sistematski po doktrinama Gestapoa i ako se K-tu logora ukazalo na sve brutalnosti prema nama.

Jednog dana drugove iz ćelije broj 12 izveli su pod izgovorom "da idu u Nemačku na rad", sutradan, iz grada javka nas je obavestila da su streljani na Bubnju.

- 5 -

Ovo je iniciralo da užurbamo naše bekstvo što pre. Opređen je bio 9. februar 1942. godine. Nemci su pojačali budnost, pa je odloženo za 10. februar 1942. ali ni tada nismo stupili u akciju. Čekali smo još neke činjenice. Međutim, 12. II 1942. dva provokatora, po podne, ukazali su Nemcima da se među nama odigravaju neke čudne pojave. Nemci su nas sve isterali na "apelplac", a onda su sa sprata odjeknula dva pucnja. To je bio znak za početak. Prvi Nemci su pali pod našim udarom, a tada munjevito svaki na svoj zadatak.

Jedan mitraljez je ućutkan, koji je direktno tukao prilaze k žici, a goloruki partizani zahvaćeni vatrom pušaka (detih) trčali su na žice. Golim rukama su ih kidali pod ubitačnom vatrom neprijatelja, ali je put u slobodu bio otvoren. Nikakva više prepreka u stanju nije bila da nas zadrži. Noć je bila nad gradom i logorom, samo se čuo prasak bombi i vatra iz oružja, a poginuli drugovi na žicama, svetlili su u tami obasjavajući i nagoveštavajući jedno novo doba, doba socijalizma koje će uskoro doći i doneti slobodu i jedan bolji život našim narodima.

Preživeli hitali smo iznemogli i isprebijani šumi, gde smo se našli sa našima, da bi uskoro oporavljeni stupili u borbu pod crvenom zastavom sa srpom i čekićem, osvetivši svoje mrtve drugove - logoraše i dajući svoj doprinos i skromni udeo u stvaranju naše divne i slavne otadžbine SFR Jugoslavije na čelu sa našim voljenim maršalom Titom.

DA ŽIVI NAŠA KPJ I NAŠA DRAGA I LEPA OTADŽBINA.

ŽIVEO NAŠ VOLJENI MARŠAL TITO.

Novi Beograd
14. XII 1966. godine

Zagorac Ilija, s.r.
(Zagorac Ilija)